

Yazıcının, şairin silahı sözdür. O söz ki, kəsəri, qüvvəti yenilməzdir. O söz ki, ən uca zirvələri fəth etməyə qadirdir. O söz ki, yeri, məskəni insanların ürəyi və qəlbidir. O söz ki, qılınc kimi iti, polad kimi əyilməzdir. Mühəribədən, qanlı-qadalı döyüşlərdən yazmaq özü də bir hünərdir, sözün qüdrəti ilə, qələmin gücü ilə düşmənlə vuruşmaqdır. Ürəyi Vətən sevgisindən ilhamlanan yazıçı, şair sözü ilə, dəyərli əsərləri ilə torpaq uğrunda vuruşan oğulları döyüşə, intiqama çağırır, qələbəyə ruhlandırır. Yurd uğrunda vuruşan zabit və əsgərlərin vətənpərvərlik hisslərini coşdurur, onlara qol-qanad verib mənavi dəstək olur.

İllərdir ki, Qarabağ düşmən tapdağındadır. Yurd-yuvasından didərgin düşmüş qaçqınlar bu acı taleyi ilə barışa bilmir, Vətən, yurd həsrətinin yükünü bir Allah bilir, hansı acılarla daşıyırlar. Bütün bu ağrı-acılar izsiz, soraqsız itib-batmamalıdır. Həm tarix dərsliklərinə yazılıb qalmalı, həm də bədii əsərlərə köçürülüb gələcək oxuculara çatdırılmalıdır.

Qarabağ mühəribəsinin nəsrimizdə, bütövlükdə ədəbiyyatımızda bədii əksini tapması hamımızı düşündürür. Fikirləşsən ki, mühəribə həqiqətlərini qələmə almaq, bədii əsərlərin yaddaşına köçürüb ədəbiyyata gətirmək kimi məsuliyyətli bir missiya hansı yazarların üzərinə düşəcək? Belə ağrı-acılı mövzuya çiyin verəcək yaradıcı insanlar kimlər olacaq?

Mühəribə mövzusunda söz açan bəzi yazıçı və şairlər hər şeyin zamana ehtiyacı olduğunu bildirirlər. Ən yaxşı əsərlərin mühəribə başa çatandan illər sonra yaranacağını qeyd edirlər. Bu fikrə hörmətlə yanaşaraq, haradasa razılaşmaq olar.

Amma hər şeyi də zamanın öhdəsinə buraxıb əllərimizi üst-üstə qoyub oturmağı, yaqın ki, gələcək nəsillər bizə bağışlamaz.

Ədəbiyyatşünas-alim Nizami Cəfərovun fikri tam əksinədir. Alimin, tanınmış nasir Aqil Abbasın "Dolu" romanına yazdığı ön sözdə bu sətirləri oxuyuruq: "...Mühəribə ədəbiyyatı mütləq mühəribə dövründə yazılıb, yaradılmalıdır. Bu, məsələyə mənim klassik baxışımdır. Mühəribədən sonrakı ədəbiyyat isə artıq mühəribənin ümumi kontekstinin əsasında düşünən, onun nəticələrinə söykənən ədəbiyyatdır və burada ədəbiyyat artıq ümumi formada götürülür..."

Mühəribə ədəbiyyatını bizim yazıçı və şairlərin əvəzindən kiminsə yazıb-yaradacağını düşünmək də sadəlövhlik olardı. Yaradıcı qüvvələr bütün imkanlardan istifadə edib bu vacib sahəyə təkan verməli, mühəribə mövzusunda ədəbiyyatımıza – nəsrimizə və poeziyamıza gətirmək üçün səmərəli işlər görməlidir. Ən azı, görəcəyimiz işlərin istiqaməti, keçəcəyimiz yolların səmti dəqiq müəyyənləşdirilməlidir.

Bu sətirləri yaza-yaza yerinə düşdüyündən, cəbhə bölgəsinə ezamiyyətlərimin birində Tağı adlı zabitlə olan söhbətimi xatırladım. Görüşümüz zamanı o, ermənilərin torpaqlarımızı işğal etməsindən, yurd yerlərimizin hələ də düşmən tapdağı altında qalmasından, atəşkəs rejiminin davam etməsindən ürəkəğrısı ilə danışdı: "Qarabağ mühəribəsinin da yandırmış atəşkəs rejiminin ləğv olunmasının tərəfdarıyam".

İstəyirəm, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda mühəribə lap elə günü bu gün başlasın," - dedi. "Niyə" sini soruşanda cavabı belə oldu:

"Artıq yaşa doluram, yavaş-yavaş təqaüd yaşım çatır. Yaxın vaxtlarda ordu sıralarından tərxis olunacam. İllərdir işğaldakı ərazilərimizin sülh yolu ilə azad olunması üçün beynəlxalq vəsiqələrin dəstəyi ilə Ermənistanla danışıqlar aparılır. Hələlik, heç bir irəliləyişin olmaması göz qabağındadır. Danışıqlar prosesinin gedişindən belə nəticə çıxarmaq olar ki, ermənilər mühəribə ilə, döyüşlə işğal etdikləri Azərbaycan torpaqlarını danışıqlar yolu ilə qaytarmayacaq. Mühəribənin məndən övladlarıma keçməsinə istəmirəm. Qarabağı düşmən tapdağında qoyub cəbhə bölgəsinə necə tərək edəcəm, geri hansı üzlə dönəcəm? Ona görə mühəribənin başlanması təəffürləyəm. İstəyirəm ki, sülh danışıqları yolu ilə qaytarılmayan torpaqlarımızı azad etmək üçün silaha əl atıb düşməni məhv edək. Mühəribədən sağ çıxsam, bax onda övladlarımin yanına alnıcaq, başuca qayıdıb sevinclə, böyük ürəklə "torpaqlarımızı azad etdik" - deyərəm."

Bu mövqedən yanaşsaq, Qarabağ mühəribəsi haqqında ən mükəmməl əsərləri bugünün qələm sahibləri yazmalıdır. Çünki zaman keçdikcə hər şey unudulur, hadisələrin istiliyi öləyir, hərərəti azalır. Ona görə də mühəribə haqqında ən yaxşı əsərləri istə-isti yazmaq bugünkü yazarların çiyinlərinə düşür.

Uzun illərdir Qarabağ mühəribəsinin ağrı-acılarını yaşayırdıq. Atəşkəs rejimi hökm sürsə də, cəbhədə güllə səsləri kəsilmir, tez-tez mövqə döyüşləri gedir.

Əllər iriçaplı silahların tətiyini sıxır. Ara-sıra baş verən atışmalarda, qısamüddətli döyüşlərdə düşmən susdurulub geri oturdulur. Bu qanlı savaflarda itkilərimiz də olur. Sağalmamış, qaysaq bağlamamış yaralarımızdan yenə də qan sızır. Aradan illər keçsə də, mühəribə evimizin kəndərindən uzağa getməyib. Düşmən silahlarını üstümüzə tuşlayıb, barmaqlar hər an tətiyi sıxmağa hazırdır. Dörd gün davam edən uğurlu aprel döyüşləri bir daha göstərdi ki, atəşkəs çox kövrəkdir. İstənilən an mühəribə başlaya bilər.

Qarabağ mühəribəsindən bəhs edən yeni-yeni əsərlər yazılsa, ədəbiyyatımız da zənginləşər, oxucunun da ürəyi rahatlıq tapar. Böyükdə olan nəsillər də bu bədii əsərləri oxuyub mühəribənin tarixini öyrənər, dostunu, düşməni bir-birindən ayırar. Qarabağ mühəribəsi mövzusunda yazmaq üçün elə bir düstur yoxdur ki, onu tətbiq edib, qısa zamanda asanlıqla əsərlər yazıb ortalığa qoyasan. Bu, hər kəsin mövzuya fərdi yanaşmasından, hadisələri işıqlandırmaq qabiliyyəti və istedadının hansı səviyyədə olmasından asılıdır. Mühəribə ədəbiyyatının sifarişlə, xahişlə yazılması da mümkün deyil. Gərək bu mövzu yazarın ürəyindən süzülüb gəlsin, qəlbini hərərətləndirib içini tərpətsin.

Mənə elə gəlir ki, mühəribə mövzusunda əsər yazmaq fikrinə düşən qələm adamı qollarını çırmayıb işə başlamazdan əvvəl bu sahəni yaxşı-yaxşı öyrənsə, yəni sənəqlərdə olsa, vuruşan, döyüşən hərbcilərlə görüşsə, yaqın ki, bunun bəhrəsini də görər. Bu məqamda görkəmli ingilis şərqşünası Uilyam Consun fikrini xatırlatmaq yerinə düşərdi: "Şərq xalqlarından yalnız Şərqdə olan, Şərq xalqlarının milli xüsusiyyətlərini, ayrı-ayrı xalqların dilini bilən adam yazmalıdır". Qarabağ mühəribəsindən yazmaq istəyən müəlliflərə də bu fikri şamil edib belə demək olar ki, bu mövzuya köklənən müəlliflər hər həyatını, döyüş sənətini az-çox öyrənsələr, qələmlərindən çıxan əsərlər reallığı əks etdirər, oxucu məhəbbəti qazanar.

"Mənim hekayəmin qəhrəmanı bütün qəlbimlə sevdiiyim, bütün gözəlliyi ilə göstərməyə çalışdığım və həmişə də gözəl olan həqiqətdir".

Bu fikirlər isə böyük rus yazıçısı L.Tolstoyun qələmindən çıxıb. Doğrudan da, həqiqəti və reallığı yazmaqdan düzgün yol yoxdur. İstər mühəribə mövzusu olsun, istərsə də digərləri.

Mühəribə mövzusunda ədəbiyyata gətirib, gənc nəsildə bu sahəyə maraq oyatmaq üçün bəzi vacib addımların atılması yalnız işin xeyrinə olardı. Təklif kimi deyim ki, bu mövzuda müəmmadi yaradıcılıq müsabiqələrinin keçirilməsi olduqca zəruridir. Müxtəlif müsabiqələr təşkil olunsa da, nədənsə "Çağdaş nəsrimizdə Qarabağ mühəribəsi" mövzusu yada düşmür. Belə müsabiqələr keçirilsə, yaqın ki, yazarlar bacarıqlarını sınaq, nəzərlər neçə illərdən bəri içimizi sızladan Qarabağ mühəribəsinə daha çox yönələr. Araşdırmalar aparılır, üstünü toz örtmüş sənədlər vərəqlənər, ot basmış cığırlarda yeni izlər açılır. İndiyə qədər kölgədə qalmış hadisələr çözümlər, mühəribə iştirakçıları canlı-canlı danışar. Yaqın ki, sonda da ortaya reallığı əks etdirən dəyərli əsərlər çıxar.

Mühəribə mövzusunda yazılmış bədii əsərlərin dövlət vəsaiti hesabına çap olunması da bu sahədə qazanılacaq uğurlara güclü təkan verərdi. Bu məsələdə doğma qonşumuz olan Türkiyənin təcrübəsindən yararlanmaq olar. Bir neçə il əvvəl Azərbaycan-Türkiyə birgə hərbi təlimləri keçirilirdi. Bu mühim tədbirdə iştirak edən dost ölkənin zabitinə Qarabağ mühəribəsindən bəhs edən yenidən nəşr olunmuş kitabımı hədiyyə etdim. Zabit kitabı vərəqləyəndən sonra təkcə məzmunu ilə deyil, həm də ona çəkilən xərclə maraqlandı. Bildirdim ki, kitabı şəxsi vəsaitimlə çap etdirmişəm.

Zabit dedi ki, bizim orduda mühəribədən, döyüşdən bəhs edən bədii əsərlərə böyük önəm verilir. Əgər ordumuzun hər hansı bir zabiti mühəribə mövzusunda kitab yazarsa, komandanlıq pul verib materialı ondan alar və dövlət vəsaiti hesabına nəşr etdirib şəxsi heyət arasında yayar. Düşünürəm ki, sınaqlardan çıxmış belə təcrübədən yararlanmaq yalnız işimizin xeyrinə olardı.

Bundan başqa, yaradıcı adamlarla mühəribə iştirakçıların görüşləri təşkil olunarsa, bu, böyük maraq kəsb edərdə və qələmə yatan əsərlərə mövzu verər. Bu ideyalar həyata vəsiqə alarsa, yazarlar üçün yeni yaradıcılıq qapıları açılar, mühəribə ədəbiyyatının yeni səhifələri yazılar.

Vahid
MƏHƏRRƏMOV

Çağdaş nəsrimizdə Qarabağ mühəribəsi mövzusu

"Düzgün yazmaq üçün fikirləşməyi öyrənmək lazımdır" F.Horatsi